

שמואל יהודה ליב לאנדעסמאן מאנסי

Rabbi Leib Landesman

28 Thomsen Drive, Monsey, N.Y. 10952

Phone: 845-356-0143 | Fax: 845-356-6859

email: baisdin@verizon.net

בס"ד

ט"ו מרחשון תשע"ו

כבוד הרב הגאון מוה"ר אהרן פעלדמאן שליט"א, ראש ישיבת נר ישראל בבאלטימאר

אחדש"ת

בנדון "רחל" אשת "ראובן" שמסרב זה שנים רבות לתת לה גט פיטורין מחמת סכסוך ביניהם שסובב על ענין ביקורי בתם; ולפני כמה שבועות התיר אותה הג' הרב "לוי" שליט"א, שהוא רב חשוב מאד בארצות הברית, להנשא לאיש אחר מבלי שתקבל גט פיטורין מבעלה כדת משה וישראל, ואחר שאכן "רחל" נשתדכה עם "שמעון" על סמך פסק זה, סידר הרב הזה הקידושין ביניהם. וכשכ"ת שאל להרב לטעם שהתיר אשת איש לעלמא בלא גט, ענה שביסס את הוראתו על כתב שהוגש לו מרופא פסיכיאטאר מומחה הקובע שבעלה סובל מהפרעות אישיות פראנאידיות^א וכפיתיות^ב מאז שהתחתנה אתו (כנראה שנפל כאן טעות סופר כי כוונת כ"ת לכתוב מקודם שהתחתנה אתו), ושההפרעות האלה אינן ניתנות לרפואה. ומה שהיא עזבה את בעלה רק אחר הרבה שנים אינו מפני שסברה וקיבלה, אלא הוא מפני שהיא חשבה שיש תרופה למחלתו, ולכן לא חזרה מיד מהקידושין, אבל ברגע שנודע לה מהרופא שאין לו רפואה עזבה אותו מיד. ונמצא, שהוברר הדבר למפרע שהקידושין היו בטעות, ואשר על כן הקידושין בטלין ומבוטלין למפרע כדין מקח טעות. וכ"ת הוסיף לשאול את הרב "לוי" על יסוד היתרו של קידושי טעות, שהרי היא חיתה עמו חיי אישות כמו ארבעה חדשים גם אחר הזמן שנודע לה ממחלתו. ועל זה ענה הרב, שאין כאן טענה של סברה וקיבלה כי היא חשבה שיש תרופה למחלתו, אבל ברגע שהרופא אמר לה שאין לו רפואה, הוברר הדבר למפרע שהקידושין היו בטעות.

ואחר שמוע דברי הרב "לוי" הלך כ"ת ובירר בעצמו את הדבר אצל בית דין חשוב מסוים שהזוג התדיינו בפניהם בתחלה על תביעתה לקבל גט מבעלה^ג, ונתברר לו שהיא מעולם לא טענה שהסבה לתביעתה היתה

^א Paranoid Personality Disorder (PPD).

^ב Obsessive Compulsive Personality Disorder (OCPD).

^ג ורק שהיא עזבה את הדין תורה באמצע התהליכים.

מפני שסובל משגעונות. ואדרבה, היא טענה בפני הבי"ד (כפי שהעידו בפני כ"ת שני חברי הב"ד - והשלישי איננו) רק זה שחסר לו בכושר חברתי⁷, ולכן רוצה להתגרש ממנו; וגם בדיונים על ביקורים הסכימה שהילדה תימסר לבעלה לתקופות מסוימות, שמוכח גם מזה שלא חשבה שהוא מעורער בנפשו ובמעשיו. וכן לפי הדו"ח הרשמי של הבית המשפט בדיונים על ענין החזקת וביקורי הילדה שהיו לאחר מכן⁸ לא טענה מעולם שהוא מעורער ואינו שפוי. בנוסף לזה מסרו חברי הבי"ד לכ"ת שהאשה סיפרה בפניהם, שבתחילת נישואיה לקחה כדורים נגד הריון, אבל לאחר כשמונה חדשים החליטה שהיא רוצה ילד, והפסיקה לקחת אותם, ובאמת ילדה לתקופת הימים, שכל זה מוכיח שאף אם היו לו הפרעות נפשיות, סברה וקיבלה. יש לציין שלצורך פרנסה יש לבעל משרה חשובה כבר איזה שנים כעוזר לאחד הנבחרים בבית המחוקקים דארצות הברית.

ובנוגע להכתב מהרופא הפסיכיאטר המומחה הנ"ל הקובע שהבעל סובל ממחלות נפשיות בלתי הפיכות, שעליו ביסס הרב "לוי" את התירו, העיר כ"ת כדלהלן:

א] הרופא המומחה הרי מעולם לא פגש את הבעל, רק את האשה. הכתב שלו (כפי שכותב) מבוסס על עדותו של רופא אחר שטיפל באשה (ואולי גם בבעל - אין זה ברור) בעבר. הרופא הפסיכיאטר המומחה קבע את דעתו על פי עובדות ששמע מהאשה על התנהגותו של הבעל, כמו: כעסו, קמצנותו, פחדיו, דאגותיו, וכולי, שכולם מוכיחים שיש לו מחלות הנ"ל, שהן, לדעת הרופא, בלתי הפיכות. ב] לפי כתב הרופא המומחה, הרופא האחר שטיפל באשה כבר הודיע לה שאין תרופה למחלתו בדעצעמבער 2007, ורק אחרי ארבעה חדשים אחר כך, במארץ 2008, החליטה לעזוב את בעלה סופית. [ואף שהרופא המומחה מנסה לפרש ש"הרושם שלו" ש"הפירוש הכי טוב" הוא במה שלא עזבה אותו מיד הוא מחמת חוסר ביטחון עצמי, לחצים ואי-החלטיות, זהו לכל היותר רק "רושם" שלו. ג] חוץ מזה יש לפקפק על נאמנותו של הרופא שהרי (כפי שהוגד לכ"ת מהאיש שהשיג את הכתב מן הרופא) הוא קיבל כסף על מנת לכתוב חוות דעתו וידע שמטרתה היתה להשיג ביטול הקידושין שלה למפרע מהרבנים. ד] הרבה מהסיפורים שמהם מוכיח הרופא שהבעל אינו אדם רגיל עד כדי שאין לו רפואה קרו לאחר הנישואין, ומהיכא תיתי לומר שהמחלה, אם היתה, לא התפתחה רק אחרי הקידושין, שאז כמובן אין כאן טענה של מקח טעות. ה] עוד יתכן שהאשה קיבלה הוראות ממומחה אחר איך להציג את האישיות של בעלה והמציאה את כל הסיפורים שהרופא מצטט כדי לבטל את הקידושין. ו] ועוד, שאפילו אם מאיזה טעמים היתה מציאות שלא היה מקום לחוש לכל הנ"ל (מה שבאמת אינו), הלא כפי שנשמע, הרופא המומחה אינו שומר תורה ומצוות, וכל הנאמנות שלו היא מצד אומן דלא מרע אומנתיה, שבוזה לכאורה חזקה זו אינה מספיקה בכהאי גוונא לבטל את חזקת אשת איש. ז] הרי הרב "לוי" לא ביקש חוות דעת של עוד רופא מומחה שיפגוש את הבעל עצמו ויקבע אם הוא סובל מהמחלות האלה, והלא מאד יתכן שרופא

⁷ Not socially adept.

⁸ שעזבה את הבי"ד והמשיכה להתדיין בערכאות.

שני לא יגיע לאותה המסקנא של הרופא הראשון, וכמו שקורה הרבה פעמים בדיונים לפני בי"ד, ולהבדיל לפני בתי משפט.

(א) הנה, דברי כ"ת נכונים מאד בכל מה שכתב, כי כשבאים לדון בדינים אלו הרי ענין קביעת המציאות קודמת לכל¹. ויש להעיר, שאפילו היה המומחה הגדול שומר תורה ומצות, וגם לא היה כאן טענה של נגיעת ממון, וגם לא היה כאן טענה של סמיכות על עד אחד בדבר שבערוה, וגם היינו אומרים כאן הכלל דאומן לא מרע אומנתיה, מכל מקום קשה מאד לסמוך לגמרי על עדות כזו להתיר אשת איש. והטעם, דבשלמא כשרופא מעיד על פרטי חולי הגוף הרי הוא מעיד על דבר של ממש שניתן למדוד ושמסכם כודאות לכל המתמחים במקצוע זה; וגם להרופא בעצמו הרי ידוע כל זה בברירות; ולכן (במקום השייך) ניתן לומר הכלל דאומן לא מרע אומנתיה. מה שאין כן בחולי הנפש הרי (במדה מסוימת) הוא מעיד על דבר שאין בו ממש ושלא ניתן למדוד כי הוא בלתי מוחשי; שלכן קורה הרבה פעמים בבתי דינים, ולהבדיל בבתי משפט, סתירות בין המומחים (וכמו שהעיר כ"ת בעצמו); וגם מצד הרופא בעצמו, הרבה פעמים האבחנה שלו בעצמיותה היא רק בחינה של הערכה, אף שהוא מציג את זה כודאות; וגם בנוגע לאומן לא מרע אומנתיה, הרי לא שייך לומר כן במקום שלא שייך כלל, או שקשה מאד, שאיש אחר יוכל להוכיח שלא כדבריו ולסתור אותו בבירור.

(ב) אמנם, אפילו אם היה איזה אופן להוודע לכל העולם שהמציאות היא בדיוק כפי שמסר המומחה, עדיין אין זה מספיק. ולא עוד, כי הנני מוסיף שנמסר מתומכי האשה שאחר הזמן שנודע לה ממחלתו המשיכה היא עמו בבית רק כמו חודש וחצי, ובאותו הזמן לא חיתה עמו חיי אישות כלל, (ולא כמו שמסר כ"ת), ושגם שאלו לעשר נשים אם הן היו מוכנות להנשא לאיש שיש לו מחלות אלו הנ"ל, וכולן ענו לא. ועם כל זה, מכל מקום להלכה אין כאן טענה של קידושי טעות כלל וכלל, וכמו שיתבאר בהקדם דלהלן.

הנה, כדי לקבוע דין טעות במקח, שמחמתו נאמר למעשה שהמקח לא חל בשעתו, וגם לא חל אחר כך עד לזמן ההכרעה, יש צורך לכמה תנאים, וביניהם: א] שהמום היה קיים כבר בזמן המקח, ב] ושהלוקח לא ידע מזה כלל וכלל, ג] וכשנודע לו מזה לא מחל אף לרגע, ד] ושהוא מום כזה שאפילו בדיעבד, ה] סתם לוקח לא היה מוחל². אולם, בנוגע לטענת טעות בקידושי אשה, שמחמתו נאמר למעשה [ואפילו מדרבנן] שקידושי אשה שנתקדשה כדת משה וישראל לא חלו מעולם, מצינו שהוא חמור הרבה, הרבה מזה.

¹ עיין בשו"ת עין יצחק ח"א סי' כ"ד אות ל"ח ואות מ"ב.

² ולשון הרמב"ם בהלכות מכירה פט"ו ה"ה והמחבר בחו"מ סי' רל"ב סע' ו': "כל 'שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזיר בו מקח זה מחזירין', וכל 'שהסכימו עליו שאינו מום הרי זה אינו מחזיר בו'".

דהנה, כבר הביאו הפוסקים שלא נמצא בפירוש בשום מקום בשני התלמודים ושלחן ערוך דין קידושי טעות במומי האיש לענין ביטול קידושין. ואכן, סוגיין דעלמא^ה דכל השקלא וטריא בקידושי טעות במומי האיש הוא דוקא בנוגע לפסוק לכופו לגרש מחמת זה^ט, ולא בנוגע להתירה להנשא בלא גט^ז, כי אמרינן בודאי (או חיישינן) דאשה בכל דהו ניחא לה^א (וקיבלה מצב מומו ורק אחר כך חזרה בה)^ב.

ג) וגם האחרונים שהביאו דין קידושי טעות במומי האיש אף בנוגע להתירה לעלמא בלי גט, הרי רובם התיירו לסמוך על זה רק בצירוף טעמים אחרים^ב, וישנם שכתבו כן רק להלכה ולא למעשה^ז. ואפילו לפי מה שכתב באגרות משה ח"א סי' ע"ט בנדון בעל שאין לו גבורת אנשים, והיה זה מקודם הקידושין ואין לו תקנה להתרפא, והבעל ברח ואינו רוצה לגרשה, שהעלה להתיר מפני זה לבד; הרי מום זה שונה משארי מומים גדולים, שהוא מום גדול וגרוע במיוחד שאין לומר בה דאשה ניחא בכל דהו, וכמו שכתב שם "ובפרט שאין ידוע כלל שיהיה אף מיעוט שאינו מצוי שתתמצא לינשא אשה צעירה למי שאינו יכול לבעול, דמסתבר שאף אחת ליכא שתתמצא בזה". וכן מה שהעלה שם בח"ד סי' קי"ג בנשאת לבעל ששטוף במשכב זכר ותיכף כשנודעה מזה הלכה ממנו מסתבר שאם אי אפשר להשיג גט ממנו יש להתירה מדין קידושי טעות, הרי נימוקו

^ה עיין רש"י סנהדרין דף לג., שפירש: "סוגיין דעלמא כאידך - רוב הדיינין נראין להם דברי השני".

^ט והא לך לשון הבית שמואל סי' קנ"ד סק"ב: "מיהו, במתניתא קמייטא במומין י"ל בהיו ולא היתה יודעת כופין גם כן אלא החילוק בין תרי משניות הללו בנולדו, אז בריח פה כופין ובשאר מומין אין כופין, אבל 'אם לא יודעת הוי מקח טעות' ו'כופין' להוציא". ועיין בחזון איש אישות סי' ס"ט סע' כ"ג, שכתב: "ועוד נראה, דמומין באיש סתם הוו קדושין ודאין, דאין כאן אומדנא דמוכח שאינה רוצה, וכדאמר ע"ה א' איהי בכל דהו ניחא לה כו'. ובהדיא אמרינן בבבא קמא ק": דאפילו נפלה לפני מוכה שחין אפשר דניחא לה וכדריש לקיש כו', ואינו רוצה לומר דניחא לה בבעלה אף על גב דאפשר דתיפול (אחר כך ביבום) לפני מוכה שחין ... דבמומר לא אמרינן הכי, דדוקא מוכה שחין חשיב בעל כל דהו" (כלומר, ובע"כ ר"ל דניחא לה בבעלה שהוא עצמו מוכה שחין).

^ז עיין בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' ק"א שדבר זה הוא נגד משמעות פוסקים ראשונים".

^א גמרא כתובות דף עה.

^ב עיין בהגהות אשרי כתובות פ"ז סי' י"ט בשם ה"ר ברוך, שכתב: "שמע מינה דיכולה האשה לסבול מה שאין האיש יכול לסבול, דהא בכל דהו ניחא לה"; וכן הוא במרדכי שם רמז ר"ג בשם הר"ם. (וטעם זה הוא קובע גם בכמה הלכות אחרות; עיין בב"י אבה"ע סי' ל' שהביא מהגהות מימוני שבסוף ספר נשים (סי' א) בראובן שקידש לאה וזרק לה קידושיה לתוך חיקה, "ואף על גב דאמרה לא היה בלבי אלא לשחוק ולהתלוץ עמו ... 'ואף על גב דאיכא למימר דאנן סהדי דלא נתכוונה אלא להתלוץ' ... משום חומרא דאשת איש לא נסמוך על זה. וליכא אומדן דעתא דמוכח כיון דאיכא למימר איתתא בכל דהו ניחא לה". ועיין בש"ך יו"ד סי' שצ"ב סק"ב שחילק בין בעל שמתה אשתו שצריך להמתין שלש רגלים עד שישא מחדש ובין אשה שמספיק שתמתין רק שלשה חדשי הבחנה, דהוא מפני "דאשה בכל דהו ניחא לה ושוכחת אהבת הראשון לאחר שלשים יום").

^ז וכמו בשו"ת בית הלוי ח"ג סי' ג' בד"ה ועכ"פ, שכתב: "דיש בזה סמיכה גדולה להקל להלכה באופן כזה 'אם יש עוד פרטים לצרף להיתר'. אמנם, לפוטרה בלא גט הא אין שום מקום לאומרו כלל ... רק זאת נתבאר בזה (לדעת רש"י) דאינו רק ספק קידושין ולא ודאי, והוא הדין בנמצאו מומים גדולים בבעל הוא כן". ובדומה לזה בפסקי הלכות - יד דוד (אבד"ק קארלין) ח"א דף קפו (עמוד ב) כתב: "אך מה אעשה שכל גדולי הראשונים לא העירו בזה כלל, על כן לא אוכל להחליט כן וסתמתי בפנים שהוא ספק, לדון בזה להחמיר כדן כל ספק קדושין, על כל זה 'בהצטרפות עוד איזה ענינים' המורים לבטל הקדושין יכולים בעת מעשה לעשות מעשה ולבטל הקדושין במקום עיגון גדול. אך העיקר שיהיו המעשים על ידי גדולים בתורה וביראת השם, ולאחר המתניות והיקור הנצרך לענין חמור כזה. וכן באם היה ... שאין לו רפואה לזה והאשה תיכף כשנודע לה מזה צוחה שאין רצונה כלל בהקדושין האלו ואם היתה יודעת מזה לא היתה מתקדשת לו, הדעת נוטה שהקדושין בטלין, שאין לך טעות יותר מזה. וגם טב למיתב טן דו לא שייך באופן זה, ולא היתה יכולה לידע מזה, וגם הוא דבר שאין לצפות שיתרפא ... מה שאין כן באופן שכתבתי שאין להעלות על הדעת שיתרפא דודאי בטלים הקדושין. אך מחמת שלא מצאתי לי חבר בסברא זו, ובאשת איש החמורה, 'מפני שאני מדמה לא אעשה מעשה בזה'. על כן סתמתי בפנים להחמיר ולדון זה לספק קדושין".

^י שו"ת חוות יאיר סי' רכ"א.

עמו לשיטתו הנ"ל כי גם בזה שום אשה ממש לא היתה מסכמת לזה, וכמו שכתב שם בעצמו: "וברור לך ששום אשה לא היתה מתרצית להנשא לאדם מנוול ומאוס ובזוי כזה". ופשוט דאין ללמוד מזה לשאר מומים גדולים, דאף דשייך באמת שהרבה נשים לא היו יכולות לסבלו, מכל מקום אינו מצוי כלל מום גדול וגרוע כזה ששום אשה שפויה לא היתה יכולה לסבלו¹⁰.

ד) ויוצא מזה, שבנדון דידן אפילו אם נקבל כל טענות האשה בנוגע למומי בעלה, מכל מקום באמת אין בזה כלל כדי להחשב מום בנוגע לקידושי טעות כדי לבטל הקידושין. ובאמת יש לדון אפילו אם זוהי טענה אפילו לכופו לגרש. והטעם לזה, שהרי לפי טענת האשה מומם של בעלה הם זה, שסובל מהפרעות אישיות פראנאידיות וכפיתיות מאז שהתחתנה אתו, ושההפרעות האלה אינן ניתנות לרפואה; והרי מכל מקום הלא סוף סוף מהות והשלכותיו של מומו היא [רק זאת או בעיקרה] שחסר לו בכושר חברתי, והא ראייה, שהרי האשה סבלה ממנו וחי עמו כל כך שנים, וגם רואים שהוא משמש כעוזר לנבחר בבית המחקקים דארצות הברית, ואם מומו הוא ממש מצב בלתי נסבל לסתם בני אדם, הרי האשה היתה יוצאה ממנו לפני הרבה זמן, וכל שכן מעבדו, שאינו קשור אליו בעבותות נישואין, לא היה משאירו לעבוד אצלו אלא היה פוטר אותו מיד, כי יש צורך לעזור נעים למי שתפקידו ביחסי ציבור¹¹. ומוכרח מזה בעצמו, שאפילו אם הבעל באמת סובל ממחלות אלו, לא גרמו למצב בלתי נסבל למי שצריך להיות בקרבתו, ופשוט שהוא כן שהרי לא טענה את זה כשהתדיינה עם בעלה, וממילא אין בזה משום טענת מום בנוגע לדיני אישות.

וראיה ברורה לדברי יש להביא מדברי תשובת מהרי"ט ח"א סי' קי"ג, שדן בטענת אשה שהבעל הוא שוטה אם זוהי טענה לכופו לגרש (בזמן שפוינותו), והביא מה שנראה לכאורה סתירה בדברי הרא"ש, שבתשובה כלל מ"ב סי' א' מבואר שיטתו שזוהי אכן טענה נכונה להלכה, ואילו בתשובה כלל מ"ג סי' ג' כתב הרא"ש: "ומה שהיא טוענת שבעלה מטורף, וטפשות מתוספת עליו מידי יום יום, ושואלת שיגרשנה טרם יטרף ותהיה עגונה

¹⁰ ואכן מצינו גדר זה בראשונים; עיין בתשובת רבינו יצחק אור זרוע ח"א סי' תש"ס שנכתבה למורו רבינו שמחה בבעל שהוא סומא בשתי עיניו (כך נתבאר מתוך דברי התשובה שהמדובר בסומא בשתי עינים), ששמע שרבו פסק שכופין לגרש, ושהוא בעצמו נסתפק בדין זה, ושם בסי' תשס"א השיב לו רבינו שמחה: "מה שהשבתי לכוף, לרווחא דמילתא בעלמא, כי לענ"ד אפילו גט לא היתה צריכה אם לא ידעה מום זה שבבחור, [ד]קידושי טעות הן, אף על פי שלא היו הקידושין בתנאי, ובררתי דברי על פי ההלכה". והנה, לא ברור אם רבינו שמחה היה סומך על זה לבד למעשה, כי השתמש בטעם זה ככל שכן שניתן למעשה לכופו ליתן גט. ואפילו אם סבירא ליה כן למעשה הלא שונה סומא בשתי עיניו, שחזין מזה שהוא מום גמור הרי חז"ל בגמרא עבודה זרה דף ה. מנאוהו בתוך אותם שחשובים כמתים, שלכן יש להאשה טענת טעות בהירה וברורה ביותר. וגם על מה שכתב רבינו יצחק בסי' תש"ס שבעל סומא אינו נחשב עיגון "כי ראוי לביאה, ואשכחן אהבת נשים לבעליהן סומין כמו (בבראשית רבה פרשה י"ז סי' ג') גבי גרושת רבי יוסי הגלילי", השיב לו רבינו שמחה: "אין לך עיגון גדול מזה, כי שמא קודם היתה יושבת כל ימיה בלא בעל ממה שהיתה נשאת לסומא", והיינו, שבעלה של גרושת רבי יוסי הגלילי נסתמא אחר שנשאת לו, אבל אם היה נעשה קודם הנישואין היתה בוחרת לישב גלמודה כל ימיה מלהנשא לו.

¹¹ ואפילו אין תפקידו ביחסי ציבור כלל, רק הוא עוזר לו במחקר ובשלוחיות או בהכנסת ניתונים למחשב או שאר עבודות משרד וכדומה, הרי מכל מקום לפי דברי האשה, כפי אבחנת הרופאים, הוא סובל מפראנאידיות וכפיתיות, וגם הוא מבודד וסתגורן, שכל אלו הם דברים שמפריעים מאד לאחרים, הלא מי שיש לו אישיות כזאת אי אפשר להחזיק בעבודה במקום אחד לזמן ממושך.

לעולם, וגם שמא תלד בנים ולא יוכל לזונה. ואביה היה עני ומחמת דחקו השיאה לו, 'וכסבורה היתה יכולה לקבל ואינה יכולה לקבל', כי מטורף הוא לגמרי, ויראה פן יהרגנה בכעסו, כי כאשר מרגזים אותו, מכה והורג וזורק ובוטט ונושך. וראובן משיב: הכרת בו מקודם, לכן וסברת וקבלת; גם אינו מטורף, אך אינו בקי בטיב העולם' ... איני רואה מתוך טענותם דברים שיהיה ראוי לכופו עליהם לגרש; כי אין להוסיף על מה שמנו חז"ל בפרק המדיר (דף עז) ..."; ועל זה מתרץ המהרי"ט: "ותשובה זו לא פליגא אתשובתו שבכלל מ"ב, דהכא לא הוי מחמת חולי, אלא שאומרת שהוא מטורף וטפשות רבה עליו ורגזן; וראובן משיב: שאינו מטורף רק שאינו בקי בטיב העולם, 'ודבר זה אפילו כפי דברי האשה לא חשיב מום' אלא תרבות רעה וחסרון דעת"י.

ה) וגם בלי ראייה ברורה לזה הדבר מוכרח גם מכח הסברא, שהרי כדי שדבר יחשב מום עד כדי ביטול הקידושין בודאי צריך להיות שהאשה חיה במצב כמעט בלתי אפשרי, ולא די שהיא סתם לא מרוצה או שבעלה הוא קצת מוזר. והנה, לפי חכמי תורת הנפש של היום ניתן לקבוע שכל אדם בחברה סובל ממחלת נפש כזו או אחרת. ואכן, מי שמכיר את בתי הספר בנוא יארק יודע שאחוז גדול מאד מהתלמידים מודבקים בדיאגנאזא של ליקוי זה או מחלה זו, ולכן ילדים אלה מקבלים סיוע ותמיכה ממוסדות שונים כדי "לרפאות" אותם מה"מחלה" או ה"ליקוי"י¹⁷; ובכל זאת, לא יעלה על הדעת לטעון שכל הילדים האלה, המקבלים חינוך מיוחד או סיוע בלימודים, הם משוגעים או אף מוזרים. וממילא פשוט, שכדי להחשב שהקידושין הם בטלים, יש לבדוק איך שאותה מחלת נפש או סינדרום משפיע בהתנהגות ומעשים, ולא סתם שהוא מודבק בדיאגנאזיס של איזה "דיסארדער". ולכן פשוט שבמקרה דנן, הטענה שהבעל הוא מוזר ומבודד חברתית אינה עילה לביטול הקידושין לפי שום אמת מדה, וישתכח הדבר. וגם מה שתומכי האשה מוסרים שעשר נשים אמרו שהן לא היו נשאת לאיש כזה הרי כל זה הוא כולו הבל וליצנות, שלא עצם הדיאגנאזיס שיש לאיש איזה "דיסארדער" במיוחד הוא ימנע בעד אשה להנשא לו אלא אלא מדת השפעתו ורגילותו וקביעותו להאיש שיש לו ה"דיסארדער", ובלי להכיר האדם מקרוב ממש הלא אי אפשר לדעת ולקבוע את זה. ועוד, אפילו במי שיש לו "דיסארדער" כזה שבאמת קשה למי שקרוב אליו לסבלו, מכל מקום כדי להחשב מקח טעות צריך להיות דבר שגם בדיעבד היו בני אדם מקפידים בו ושגם אז רוצים בביטולו, וממילא מי יאמר דכל אותן נשים אם היו נשואים לבעל כזה שנודע להן רק אחר החתונה שיש לו "דיסארדער" כזה, אבל ביחד עם זה הוא מפרנס אותה בדרך כבוד וגם הוא מתנהג עם אשתו בדרך ארץ וכהלכות גוברין יהודאין, מי יאמר דבאופן כזה כל אותן עשר נשים היו רוצות גט אפילו בדיעבד, ובפרט אחר שנולד להן ילד¹⁸. והנה חז"ל קבעו כמה הלכות שמיוסדות על

¹⁷ ומוכרחים לומר שבמעשה שם נתברר שהאשה הגזימה במה שאמרה ש"יראה פן יהרגנה בכעסו, כי כאשר מרגזים אותו, מכה והורג וזורק ובוטט ונושך"; דאם באמת הוא כן הרי נכלל בדברי הירושלמי בפ"ט דגיטין ה"ט (שהביאו הראשונים) "אם מפני ריח הפה כופין, מפני חיי נפש לא כל שכן" שכופין לגרש.

¹⁸ ונמצאים שם כמה מאות מאחינו ואחותינו מיישראל שמתפרנסים בריוח ובכבוד בעשיית אבחנה וסעד להילדים שהם "לקויים" באותן מחלות.

¹⁹ ועיין באגרות משה הנ"ל ח"ד סי' קי"ג, שכתב שאף שרובא דרובא דנשים מקפידות להנשא רק לבעל הגון, אין זו סתירה למה שאמרו אשה בכל דהו ניחא לה, עיין שם.

הכלל "שיותר ממה שהאיש רוצה לישא, האשה רוצה לינשא"^כ, וגם אמרו ד"אשה בכל דהו נחא לה"^{כא}, (ועיין בתשובות הגאונים (הרכבי) סי' ל"ג^{כב} שהוא ענין אחד), וברור דבעל זה, אפילו אם יש לו כמה חסרונות, הרי עדיף הוא הרבה מבעל "כל דהו".

(ו) וגם אפילו לפי דברי האשה בעצמה שיש כאן [איזה] מום; וגם אם נקבל דבריה שהיא חשבה שיש תרופה למחלתו, שלכן לא חזרה מיד מהקידושין, אבל ברגע שנודע לה מהרופא שאין לו רפואה עזבה אותו; וגם נקבל דבריה שאחר הזמן שנודע לה ממחלתו מה שהיא המשיכה היא עמו בבית כמו חודש וחצי היה רק לצורך מקום מגורים אבל לא חיתה עמו חיי אישות כלל; [שמחמת כל אלו טעמים היא טוענת שמעולם לא סברה וקיבלה]; כמובן שדברים אלו מביאים לידי גיחוך. והטעם, שאפילו אם כל זה אמת, הרי כבר נתבאר שמחלה ששרשה באיזה "דיסארדער" או "סינדראם", לא עצם המחלה היא מה שמפריעה לאיש אחר, אלא מדת השפעתו ורגילותו וקביעותו שהיא משפיעה על החולה בנוגע להתנהגותו ובמעמדו עם אחר. וממילא, הלא בזה בעצמו שחיתה עמו ביחד כאיש ואשתו כל כך שנים, וגם כמה חדשים אחר שנודע לה ממחלתו [לו יהא בלי חיי אישות], הרי מכל זה מוכרח שמצד תוצאותיה של המחלה שלו יש אפשרות לסבול ולחיות עמו, ורק אחר כך ברצון לבה, אחר שנודע לה שאין תרופה למחלתו, החליטה שאינה רוצה לסבול עוד, האם לזה מום יקרא עד שנאמר שקידושיה בטלים בעבורו, אתמהה. והלא כל זה שונה הרבה ממה ששנינו במשנה כתובות דף עז. שהיא יכולה לומר סברה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו אני יכולה לקבל, דשם הרי קיבלה מתחלה על עצמה עצם הצער של המום כפי שהיא העריכה אותו, ורק שאחר כך היא רואה שטעתה כי היא מרגישה עכשיו "שאינה יכולה לקבלו", כי הצער במציאות הוא גדול ממה שהעריכה; מה שאין כן בנדון דידן הלא עצם הצער שהיא קיבלה על עצמה מקודם לא נשתנה לרעה עד שתאמר שאינה יכולה לקבלו, ורק שאחר שנודע לה שאין רפואה למחלתו "אינה רוצה לקבלו"^{כג}. והחילוק פשוט וברור עד למאד.

(ז) ומאחר שעסקינן בזה, מצאתי שכדאי ונחוץ מאד להזכיר שאפילו מי שבדורנו הורה להקל בטענת קידושי טעות עד כדי כך להתיר אשה בלי גט במקרי מסוימים, הלא הוא בעל האגרות משה מורי גאון ישראל מרן רבי משה פיינשטיין נ"ע, בכל זה חשש מאד לסברת סברה וקיבלה. והנני זוכר שבשנת תשל"ח (בערך) בפרשה של עגונה שהייתי מעורב בה, שהבעל היה איש רוע מעללים, שחוץ ממה שהיה שטוף בתאות שגל עם בני אדם היה שטוף גם עם כלבים, ופעם באמצע השבוע שמעה האשה שהוא מזמין זוג נשוי לסעודת ליל שבת והבינה שמזמינם לצורך חילוף נשותיהם, ר"ל, ובאותו יום, אחר כלות י"ג חודש מנישואיה, עזבה אותו, ולא

^כ כמו בגמ' גיטין דף מט:

^{כא} כמו בגמ' כתובות דף עה.

^{כב} המוסב על גמרא כתובות הנ"ל.

^{כג} כי לשון "רצון" שמצינו בכל מקום, אינו דבר שחפץ בו מתחלה ועד סוף, ורק נהיה לבסוף, וכמו שכתוב בספר דברים ל"ג ט"ז: "ורצון שכני סנה", ופירש רש"י: "נחת רוח ופיוס. וכן כל רצון שבמקרא"; ועיין במלבי"ם בפרשת ויקרא, א', על הפסוק "יקריב אותו לרצונו", כי כל ענין "רצון" נוצר מפעולה מחשביית.

הועילה אז שום השתדלות שעשתה כדי שיגרשנה. וכראות האשה שאין מזור למכתה הלכה למורי נ"ע וביקשה היתר נישואין מטעם קידושי טעות, ומורי ענה לה שאם היא היתה עוזבת אותו תיכף אחר נישואיה אפשר שהיה מה לדון, אבל מאחר שעזבה את בעלה רק אחר י"ג חודש אין מה לדון בזה. וטעמו היה פשוט, מחמת סברא שסברה וקבלה. ואז כשלא קיבלה היתר נישואין השתדלו ביותר לקבל גט מהבעל, ואחר עבור עוד כמה זמן והשתדלויות רבות הסכים לגרש אשתו בתנאי שיטיבו עמו [אף שכל מגרש מצהיר לפני סידורו שנתנו בלי שום תנאי], והעסקנים, בלי ידיעת הבי"ד והסופר והעדים, זממו להטעותו שיחשוב שיקבל ההטבה תיכף אחר הגט, וממש רגע אחר שיעור תוך כדי דיבור מקבלת הגט על ידי האשה הפיקו את זממם, והבעל לא קיבל כלום. (ואיני מפרט הדברים לכ"ת בכתב כדי שלא ילמדו הרמאים.) וזמן קצר אחר כך הובא הדבר לפני מורי נ"ע להורות אם לחוש לכשרות הגט, כי היתה באמת שאלה חמורה של גט מוטעה, וביקש שהסופר כותב הגט (ר' ש.א.ל. נ"י) יבא לפניו ויגיד לו כל פרט ופרט שנעשה ושנדבר לפניו בעת היותו שם, וכשהלה הגיע וסיים את סיפורו ענה מורי להשואלים: "מען האט דאס נישט געדארפט טוהן, אבער אז מען האט עס שוין געטוהן איז דער גט כשר" - לא היו צריכים להתנהג כן, אבל בדיעבד הגט כשר. ורואים בעליל שמורי נ"ע בעצמו הסתייג מהיתר קידושי טעות בו בזמן שהסכים להזדקק לשאלה חמורה מאד של גט מוטעה.

ח) ובכלל יש לתמוה תימה גדולה בנדון דידן, שהרי ההיתר באגרות משה (ח"א סי' ע"ט הנ"ל) מיוסד על המציאות של מצב עיגון גדול, שלא היה שייך להשיג גט עבור האשה, ואילו בנדון דידן הרי ידוע לכל המעורבים בפרשה ש"ראובן" הוא מוכן ליתן גט ל"רחל" באופן שהיא תגור בעירו או במקום שאינו רחוק מדאי, כדי שיתאפשר לו יותר ביקורים עם בתם; והלא מצינו שאפילו באותם שאמרו חכמים במשנה כתובות דף עז. שכופין אותם ליתן גט, דעת המהרשד"ם בתשובה סוף סי' מ"א^{כז} שלא אמרו כן אלא אם אינו רוצה לגרש כלל, אבל אם ירצה לגרש אלא שרוצה להטיל איזה תנאי בגט (אף שאינו מגיע לו), ודאי לא אמרו שכופין בלא תנאי (ולמד לדינו מדיוק דברי חזקוני^{כח}). והוסיף המהרשד"ם, שזהו דין גמור או קרוב לדין. ואף שיש לחקור בפירוש דבריו, מתי, ובאיזה תנאי, ובאיזה מצב, נאמר דין זה, מכל מקום מבואר מושג זה דכששייך אופן של ריצוי לא ניתן להקל לכופ על גט אף שמעצם הדין ניתן לכופו, וכל שכן וקל וחומר להתיר קידושי טעות, שענינו הוא חמור הרבה יותר מזה, כששייך לרצותו שיתן גט.

ט) ועוד, שהלא הבעל התחיל להתדיין בדין תורה, ולא היה רמז אף פעם שלא יהא ציית דינא לפסק הבית דין, וגם מעצמו מסר שהוא מוכן ליתן גט אחר שיכריעו הבית דין בטענתו של מקום וזמני ביקורי הילדה^{כט}, ולהלכה יש לבי"ד שדן בענינם הסמכות להכריע בזה למעשה, וגם עכשיו (כפי הנשמע) הוא מוכן לציית להחלטת הבית

^{כז} הביאו בקיצור הבאר היטב בסי' קנ"ד סק"א.

^{כח} הוא קיצור תשובות להרא"ש שגופן לא הגיעו לידינו, ונדפס בסוף שו"ת חיים שאל סי' ד'.

^{כט} ויש סמוכים להלכה לטענתו; דאף שהרמב"ם בפכ"א מהלכות אישות הי"ז והמחבר באבה"ע סי' פ"ב סע' ז' פסקו שהבת אצל האם לעולם, מכל מקום אם האם רוצה ללכת לעיר אחרת, הרי דעת המהרשד"ם בתשובה אבה"ע סי' קכ"ג, והרדב"ז המובא בסוף תשובת מהרשד"ם שם, וכן בתשובת רדב"ז ח"א סי' ש"ס, דיכול לעכב עליה שלא תקח הבת עמה.

דין במילואה ואפילו אם יחליטו בדבר הביקורים שלא כרצונו, והיאך ניתן להגדיר מצב זה כמצב עיגון, אתמהה.

(י) וברור לי שהג' הרב "לוי" שליט"א לא היה ראוי לאותו מעשה^כ, ואני מכירו לתלמיד חכם ששימש גאוני הדור ופעל גדולות ונצורות, ורק רחמנותו וטוב לבו שחמל על אשה שחשב שהיא עגונה, (כי באמת נפשה מרה לה^כ), הטעה אותו לבא למסקנתו, ומפני זה נעלם ממנו מה שכתוב בפסקי הלכה - יד דוד הנ"ל (הערה י"ג) "אך העיקר שיהיו המעשים על ידי גדולים בתורה וביראת השם, ולאחר המתינות וחיקור' הנצרך לענין חמור כזה". והמעין בתשובות של גדולי המשיבים בכל הדורות יווכח שאפילו רבנים או בתי דין של גאונים גדולים לא הרשו לעצמם לסמוך על סברת עצמם בדינים כאלו אלא התירו רק אחר שהסכימו עמהם שאר גדולי הדור^{כט}.

ויוצא מכל זה, ש"רחל" זו ככל הנראה היא אשת איש גמורה עם כל המסתעף מזה (כי לא נולד שום ריעותא לומר שיש כאן "ספק"). [ויש לדון אם מעכב כשיעשה שלא בפני "ראובן", הבעל דבר, ועל כל פנים לכתחלה בודאי צריך להעשות בפניו, ובפרט שכפי הנשמע הוא מוכן לבא ולענות על טענותיה שרוצה בביטול הקידושין]. ויפה כתב כ"ת דכל זמן שלא נתברר בודאות שהותרה כהוגן נשאת בחזקה גמורה של אשת איש עד שידונו ויכריעו בדינה גדולי הרבנים.

(והנני מודיע לכ"ת, שאחר כתבי כל זה נזדמן לי לדבר עם רב אחד שהיה מעורב בנסיון להשכין השלום בין הזוג, והלה סיפר לי שהבעל בטבעו היה מעולם איש מבודד וסגור בעצמו. ושאלתי אותו דלפי מה שמכיר בעצמו את הבעל, וגם עכשיו אחר ששמע מהאשה את טענותיה כלפיו ואת מה שמסרה לו אודות אבחת הרופא, שבאמת שייך שזהו מה שמשפיע עליו את מבודדותו, אם עשר נשים פנויות היו יודעות מכל זה האם לדעתו היתה אחת מהן מרוצה להנשא לאיש כזה. ובתחלה ענה, שבודאי לא. וכששוב שאלתי באם אחת מהן היתה כבר באה בשנים, ורוצה עדיין להוליד, ומוכנה להנשא עם בעל שיש לו איזה חסרון, ואינו מזדמן לה שידוך אלא איש כזה, האם אז היתה נשאת לו, ועל זה ענה שאינו יודע בברירות אבל אפשר שכן. ושוב שאלתי באם אחת מהנשים שאם היו יודעות מראש בודאי לא היתה נשאת אליו, ונתודע לה רק אחר שהיא נשואה לו, האם ברור לו שהיתה תובעת גט, ובתחלה חשב שכן אבל אחר כך היסס שאפשר שלא. ושוב

^כ כלשון הגמרא עבודה זרה דף ד':

^{כב} מלכים ב'; ד'; כז

^{כט} לדוגמא: עיין בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' קנ"ט. ועיין שם בח"ג סי' ט"ז, ובח"ה סי' קל"ג בסוף התשובה, ובשתי תשובות אלו הוא רק לענין יבמה לשוק, ולא אשת איש, ואף על פי כן לא רצה לסמוך על דעת עצמו.

^ל ואין לטעון דמאחר שהיא באה בטענה על הקידושין עצמם שמעולם לא היו להם קיום וממילא יש לה חזקת פנויה, זה אינו, דמאחר דבשעת מעשה הקידושין הוחזקו לודאים ושוב אחר כך נתחדשה לנו איזה ידיעה שגורמת לנו ספק, אמרינן דאין ספק מוציא מידי ודאי, ואינו דומה לספק בשעת הקידושין דמסופק הר"ן בריש קידושין אם אמרינן העמידנה בחזקת פנויה (וכמו שביאר זה הגאון רבי יוסף אליהו הענקין זצ"ל בפירושי איברא סימן א' אות מ"ג), והיינו שלא רק שעושה ריעותא לחזקת פנויה אלא שמחזק ומעמיד את חזקת אשת איש.

שאלתיו שאותן מהן שאכן היתה תובעת גט במצב כזה, אם היה כן גם במקרה שכבר הולידה ממנו, ועל זה ענה שאפשר שלא. ויוצא, שאפילו לפי מביט בני אדם שאינן מוכנות לכתחלה להנשא לבעל שיש לו חסרונות מסוימים גלויים אלו, מכל מקום לא היו נמנעות להנשא לבעל כזה אם היו להוטן להנשא או איזו סבה אחרת, כי באמת אינו מום בולט וגדול כזה שימנע בעד כל אשה להנשא לו אפילו לפי רוח "הנאור" של זמנינו, וכל שכן שלפי גדרי ההלכה אין בו משום מום כדי לדון בו בטענת קידושי טעות.)

ובאמת היה מן הראוי להאריך ביותר בכל פרט ופרט מדינים אלו, כדי להוכיח את טעותם של אותם יחידים וארגונים שבאחרונה מנסים למצוא היתרים בלתי יסודיים בדברים חמורים כאלה; וכבר כתב רב סעדיה גאון בהקדמה לספר האמונות והדעות: "והאמונה השקרית היא שידע הדבר בהפך מה הוא, הרב מעט והמעט רב, והלבן שחור והשחור לבן, והנמצא נעדר והנעדר נמצא". אבל מאחר שכ"ת מסר שהענין דחוף הוא עד למאד, הסתפקתי במה שכתבתי.

והשם יגדור פרצת עמנו ברחמים רבים.

מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנעלה,

שמואל יהודה ליב לאנדעסמאן